

izidq. Kakor v cod. Supr. je tudi tukaj nekolikokrat *někto* v zvezi s samostalnikom n. pr. *světniku, někoemu* Luk. 7, 2, *dva dlužnika bšete za imodavcu někomu* Luk. 7, 41, *edíně někto junoša* Mark. 14, 51; tudi *prisetiste* beremo m. *posētiste* cod. Mar.; najstarejši evangelijski imajo *naslěditě, naslědstvujq* trnov. evang. pa rabi kakor cod. Supr. *priimetě, priimq*; m. *lově* je *prělově* Mat. 13, 22, Supr. piše *rozuměvši*, najstarejši spomeniki pa ne poznajo v tem pomenu tega glagola, ampak pišejo *uvědvši*; tukaj se zopet strinja bolgarsko trnovsko evangelijski s cod. Supr. ker rabi v istem pomenu *rozumě* (cod. Mar. *uvědě*), isto velja tudi o samostalniku *cělovanije* namesto starejšega *lovzanije*. To potrjuje tedaj pisateljevo mnenje o bolgarskem postanku cod. Saprasi, in hvaležni mu moramo biti, da je toli marljivo zbral lepo število izrazov, kateri so važni za karakteristiko starejših cerkvenoslovenskih spomenikov, in da je tako izdatno pospešil boljše spoznavanje cod. Suprasi.

V. Oblak.

Še jedenkrat: Fonov nemško-slovenski slovar za prvošolce.

Resnica, katero sem povedal g. Fonu, ocenjuje njegov slovar, zadela ga je takó hudo, da je bil ugledu svojemu dolžan, javno opravičiti se vsaj ónim, ki čitajo takšne ocene le površno. Z mirno vestjó bi jaz lahko prepuščal sodbo o svoji oceni in o odgovoru Fonovem razsodnemu čitatelju, ker predobro vém, kam bi se nagnila obsodba. Ali to, kakó se zagovarja g. Fon, to je takó gorostasen unikum, da moram venderle iz nova prositi blagohotnega čitatelja nekoliko potrpljenja.

G. Fon je védel predobro, da mi v glavni stvári ne more ovreči ničesar, ker se površnost in vihravost, katero sem dokazal na slovarji in katera je punctum saliens vsi oceni (prim. str. 369.), ne dá izbrisati kár takó. Oklenil se je torej malenkostij in splošnih, prepornih stvari, katerih sem omenjal le mimogredé, ali pa je — in to je tukaj bistveno — premikal dokazovanje s pravega stališča, zagovarjal, kar se nikakor ne dá zagovarjati, ali pa nas zagotavljal še drzneje, da je vse to vedoma storil takó, kar sem grajal za nepopolno in nedosledno. Kjer si pa ne more pomagati drugače, ondu trdi, da si učenci samí lahko prikrojajo pravih izrazov! Takó torej nekako izvaja, da sem mu jaz pravo za pravo storil grozno krivico.

O splošni stvári naj pojasnim le slabo umljeno opomnjo o frazeologiji in poudarjanje moje nemških fraz. V tem, kakó naj se poučujejo jeziki pri začetnikih, pristaš je g. Fon stare, takó zvane gramatikalne šole, katera pripisuje posebno in prvo važnost slovni in katera izkuša doseči svoj

namen po sintetiškem poti takó, da začenja pri najprejstavnih stvaréh, pri posameznih besedah in njih oblikovanji ter se popenja počasi in po vrsti do težjih, do skladnih in frazeoloških. Slovnica je tej šoli središče, okrog katerega se suče ves pouk. Posamezni stavki ali berila, ki se čitajo in tolmačijo poleg tega, pojasnjujejo le in utrjujejo pravila slovniška, torej so le pomočki do namena. Ta metoda je v obče navadna pri staroklasiških jezikih. Da je g. Fon res pristaš te šole tudi za nemščino, kaže nam s svojimi zahtevami: »V prvi šoli bo (sic!) moral učitelj na to delovati, da se copia verborum pomnoži, da se sklanja in sprega utrdi, da si učenci spol posameznih samostalnikov prisvojé i. t. d.« G. Fon pa ni jedini, ki zagovarja to šolo. Še v letošnjem tečaju »Zeitschrift f. d. österr. Gymn.« zv. V. se poteza zánjo g. prof. Čuček. — Ali g. Fon bi moral vsaj vedeti, da je v veljavi še druga metoda, prvi do cela nasprotna, katera prodira v novejšem času čimdalje bolj pri poučevanji živih jezikov. Poudarjam: živih jezikov, zakaj ti se poučujejo s popolnoma drugačnim namenom, nego mrtvi klasiški. Dočim se učimo poslednjih le, da čitamo in tolmačimo knjige v teh jezikih, usposabljam hočemo pri živih jezikih učence, da vrhu tega i govoré te jezike. Baš različni ta namen pa zahteva tudi različne metode. Metoda, o kateri pravim, da je gramatikalni nasprotna, ta je empirsko-analitiška, katera doseza svojo zvrho, govoriti živ jezik, ne po ovinkih slovnične, ampak po premem poti: takoj pričanja s praktičnim govorjenjem in to uri in vežba neprestano v živem pogovoru in prehaja na slovniška pravila vselej šele tedaj, ko si je utrdila tlà s konkretnimi vzgledi, ko se je torej učenec nevedoma že nekoliko priučil tujemu jeziku. Zakaj nevedoma se uči tudi otrok materinščine po zakonih, katere opazuje takó zvana filozofija o nezavednem duševnem delovanji (Philosophie des Unbewussten). Vsako slovniško pravilo je sistem v dušeslovnem zmislu, vsak sistem pa je vzgojevalnemu pouku zadnja točka, nekakšen kamen mejnik, s katerim se pouk završuje. Ali to seza že predaleč, o tem izpregovorim obširneje morda kdaj pozneje. Tukaj naj navedem samó še ministerski ukaz o pouku slovenščine v takó zvanih pripravljalnih tečajih, kateri jasno kaže, da priporoča to metodo naša vrhovna šolska oblast. Naj bi le izdala jednaka določila tudi za nemščino na nenemških šolah! Ukaz je z dné 9. vélikega travna leta 1887., št. 10.242.:

»Der Vorbereitungscurs in der slovenischen Sprache für Nichtslovenen hat den Zweck, von Schülern das größtmögliche Sprachmaterial auf kürzestem Wege zu vermitteln. Diese Aufgabe ist statt durch die synthetisch-grammatische Lehrmethode rascher und sicherer auf empirisch-analytischem Wege zu lösen nach einer Methode, die in neuester Zeit bei dem Unterrichte in lebenden Sprachen immer mehr zur Geltung kommt. Es wird sich daher empfehlen, den Unterricht sofort mit der Lectüre eines zusammenhängenden Lesestückes leichtfasslichen Inhaltes zu beginnen. Der Lehrer liest und übersetzt einen kurzen Abschnitt, zergliedert ihm durch einfache slovenische Fragen, auf

welche die Schüler mit den Worten des Textes antworten, und knüpft an ihn in empirischer Form einiges aus der Formenlehre an. Der nach einiger Zeit erworbene Vorrath von Fragen, Formen und Wendungen lässt sich zu schriftlichen Haus- und Schularbeiten verwerten.«

Po tem ukazu je spisal tudi Lendovšek svoj »Slovenisches Elementarbuch für Mittelschulen und Lehrerbildungsanstalten.« Jednako se glasi učni načrt za nemščino na ljudskih šolah (ukaz dežel. šol. sveta za Kranjsko z dne 1. kimovca l. 1888. št. 1836):

»Der Unterricht in der zweiten Landessprache soll ein möglichst praktischer sein. Der Schüler soll sich einen thunlichst großen Wort- und Phrasenvorrath erwerben, um sich in derselben nach Bedarf verständigen zu können. Die grammatische Schulung findet schon in der Muttersprache statt, daher ist nur das Nothwendigste aus der Theorie zu behandeln, dagegen sind fleißig Sprech- und Memorierübungen vorzunehmen.«

Po tej metodi se torej učencem prve in druge šole ni učiti neposredno in pred vsem nemške slovnice, za le-to je odmenjena 3. in 4. šola, pač pa se vadijo prav mnogo praktičnega govorjenja na podlagi kratkih in lahkih povestij. Te povesti se slovenijo s pomočjo učiteljevo iz početka dobesedno, pozneje zadošča samó tolmačenje težjih izrazov. Takoj po raztolmačenju pa zastavlja učitelj dobro premišljena nemška vprašanja (katera se tudi slovenski lahko pridevlija, ako treba) najprej gledé na vsebino posameznih stavkov, kmalu pa večjih odstavkov, toda vselej takó, da odgovarja učenec z besedami berilovimi in da podaja vsota vseh odgovorov ponovljeno povest. To se tolikokrat ponavlja pri vsaki povesti, dokler je učenec srednje vrste ne zná s svojimi besedami povedati na pamet. Slovniške napake mora seveda učitelj neutrudno in zeló potrpežljivo popravljati, in zajedno lahko vpleta nekatere stvari iz slovnice¹⁾, kažoč sósebnó na razlike materinskega jezika. Vender naj se slovniške napake nikdar ne poudarjajo preveč, ker se sicer učenec ostraši in se ne upa več pripovedovati, zlasti pa ne zato, ker se po tej metodi prav kmalu vzbudi ono živo čustvo jezikovo, katero izdá več, nego še takó pogosto ponavljanje slovniških pravil.

Iz tega vidimo — in s tem se vračam tjá, kjer sem začel — da ta metoda ne smé od sebe odvrčati jezikovih fraz, katere so zlasti v nemščini tako stereotipne, da jezika ne zná, kdor ne zná fraz; ona jih mora temveč posebno negovati in sicer takoj v začetku pouka. Zaradi tega sem poudarjal tako živo pogrešane fraze²⁾ v Fonovem slovarji; zaradi tega sem nasvetoval tudi nekakšno frazeologijo, katera bi po mojem prepričanju poleg komentirane nemške čitanke še najbolje rabila nemškemu pouku na spodnji

¹⁾ Za to stopinjo zadošča, ako se po slovnici naučé samó paradigmata sklanjatve in spregatve.

²⁾ Pri tej priliki naj popravim neljubo tiskarsko napako, ki se je vrinila v mojo oceno na str. 369. v 7. vrsti. Tam čitaj »naopak« namesto »napak«, ker sicer ni zmisla.

gimnaziji. Sevéda bi se ne smela ta frazeologija poučevati tako, kakor si misli g. Fon, marveč učili bi se je učenci v živem razgovoru z učiteljem v posebnih konverzacijskih urah. Tudi prvotni pomeni posameznih besed bi morali biti pripisani, kakorkoli že. Da bi se pa morebiti nalagali učencem kàr celi odstavki za domače učenje iz »suhe« frazeologije, kdo bi mislil na to, ko vé, da zahtevajo vzgojeslovci dandanes, naj se vsaka stvar pre-mleva v šoli in učenci le ponavljajo, kar so se učili v šoli. G. Fon naj bi bil torej nekoliko bolje pomislil, predno je takó zavržno odklonil moj nasvet. Sploh se mi pa vidi, da se mora g. Fon šele učiti, da kdo drug svoje trditve le premišljeno in preudarjeno izroča javnosti. —

Toliko o splošnem delu. Kakó pa g. Fon zavija resnico v posameznih stvaréh, to naj pokažejo nastopne opombe. Grajal sem, da pogrešamo za *Väter* besede *predniki*. Takoj mi navaja Prešérna, češ, tudi ta rabi »očetje« v pomenu »predniki«. Le počasi! »Očetje« smé rěči le množinska in skupna oseba, kakor piše tudi Prešeren in kakor n. pr. domovina slavi slavne svoje očete, nikdar pa ne more jedninska oseba govoriti o svojih očetih, ampak le o prednikih. V št. 91. pa se vender govori o ubožni vdovi, ki neče prodati »das Erbtheil ihrer Väter.« — G. Fon mi dokazuje, da se pravi *Fellchen* tudi *kožica*. Ali sem to zanikaval? Grajal sem pa, da mačka ne liže svoje kožice, in zahteval za *Fellchen* v št. 34. *dlaka, kožušček* (das Kätzchen leckte sein struppiges Fellchen, bis es wieder glatt und glänzend war). Da se rabi nemški izraz tudi v tem pomenu, pové n. pr. Sanders: »Fellchen, 4.) zumeist von der natürlichen Bedeckung der Säugethiere mit Haaren. Waidmännisch und bei den Kürschnern unterschieden von Haut und Balg.« — Ako g. Fon zagovarja za *es steht wohl, dobro stoji* namesto *prav je* (so steht es in der Schule wohl und gut im Vaterland), to mu ni pomagati; vsaka beseda bi bila bob ob steno. — Jednako menda ne vé, da znači *Zeug* prvotno *Prügel, Waffe* (prim. Zeughaus, Feldzeugmeister). *Was Zeug halten wollte*, razlaga Sanders: »Soviel der Stoff nur irgend von Möglichkeit in sich hält oder darbietet, soviel irgend angeht«. V št. 64. naklestijo torej volka, *kar je palica držala, kar se je dalo*, ne pa »kolikor je hotel držati.« Hotel pač ni volk držati nobene batine! In take stvari si upa zagovarjati g. Fon! — Dalje trdi, da sem naštel debelo stotino pogrešanih besed samó takó, da sem všteval óne gla-golske sestavljenke, katere je vedoma izpuščal, če je bil pomen popolnoma jasen. Prvič je težko govoriti o »popolni jasnosti« pri prvošolci, torej je kazalo vzprejeti besede. Drugič je neverjetno, da bi bil g. Fon vedoma kàj izpustil, že zaradi tega, ker navaja celó najpreprostejše izraze, n. pr. *und, ich, du, fünf*, in izkuša torej dosežati popolnost. Ali vprašam, zakaj je li vzprejel ogromno število zložen, pri katerih je prav tako jasen pomen

po Fonovem načelu, da se išče vsak del zloženke záse? N. pr. *hinaus* — *gehen*, — *kommen*, — *lassen*, — *laufen*, — *tragen*, — *werfen*; *hin* — *fallen*, — *schauen*, — *schütten*, — *stellen*, — *tragen*; *zurück* — *geben*, *gehen*, — *rufen*, — *springen* i. t. d.? Ali res misli, da so ti vzprejeti glagoli težji, nego »vedoma« izpuščeni *hervorblicken*, *mitsingen* i. dr.? Res je ravno narobe! Ne torej »vedoma«, ampak ne vedoma je izpustil g. Fon mnogo zloženek. — O tujkah rajši molčim. Mislim, da človeku ni treba biti baš pretiranemu puristu, da se ogiblje v pismeni slovenščini in celo v šolski knjigi najgrših tujk, kakeršne so *viža*, *kamrica*, *prešati*, madjarski *kinč*, *pajdaš* in nestvor *rima*. Da beremo *kinč* v Sketovem berilu, to ne dokazuje ničesar. Berilo je res »primerno iz najnovejšega časa,« ne pa spisi, vzprejeti v berilo. V obrambo te besede bi se prav tako lahko sklicevalo na to, da prepevamo še dandanes »Otok bleški, *kinč* nebeški.«

Večinoma neupravičeno je po mnenji g. Fona, kar sem navédel na str. 431. in 432. Tam sem dokazoval, da se g. pisatelj nikakor ni oziral na vsa mesta čitanke, kjer se nahajajo tiste besede v različnih pomenih. Popolnoma neupravičene pa so mu opazke, ki se tičejo točnosti ali popolnosti,¹⁾ in te odločno zavrača. Takisto mu nisem imel pravice očitati nedoslednosti gledé na oziralnike, dovršnike in nedovršnike.

Mislim, da g. Fon tega ne bode več trdil, ako mu povém, kako je nastala večina teh napak. V svoji oceni sem to rajši zamolčal, sedaj me sili g. Fon; bodi mu torej! On piše: »Sprejel sem obé obliki, dovršnikovo in nedovršnikovo, navadno le tam, kjer dela tvoritev kake težave.« To že ni res. Nobene težave ne delajo in so vendar vzprejeti n. pr.: *begleiten*, spremiti, spremljati; *bedenken*, pomisliti, pomišljati, *winken*, migniti, migati; *springen*, skočiti, skakati; *öffnen*, odpreti, odpirati; ravno tako *sich kämmen*, *schlüpfen*, *schleudern* i. t. d. Vzrok nedoslednosti tiči vse drugjé. G. Fon se je oziral premalo na nemško čitanko, preveč pa na — Šolarjev slovar. Šolar se je držal bržkone načela, da je vzprejemal ali samo dovršnike ali samo nedovršnike ali obe obliki, kakor so zahtevala posamezna mesta Madierove čitanke, na katerih je stal tudi glagol v različnem pomenu, tako da je učenec dobival za vsako mesto pravi izraz, ne da bi si ga moral prikrajati. To je dôkaj prirodno in dobro načelo. G. Fon pa, ki je spisal slovar za celó drugačno čitanko, ni se menil preveč za posamezna mesta čitanke, tem vestneje pa je prepisoval glagole iz Šolarjevega slovarja, kadarkoli so se slučajno nahajali tudi tam. Tako se čitajo za zgoraj navedene glagole dovršne in nedovršne oblike prav tako tudi pri Šolarji. Šolar pa

¹⁾ Resnici na ljubo priznavam, da sem pri besedi *schaffen* prezrl v slovarji pomen *spraviti*. To je pa tudi jedino, kar mi je ovrigel g. Fon. Sevéda zavrača s to slučajnostjo vse druge opazke.

nima, ker ga ni potreboval, a) dovršnika, n. pr. za *säubern, nähren, melken, decken, schneiden*; b) nedovršnika, n. pr. za *scheiden, anrichten, rollen* (v pomenu *viti*), *sich erheben, beitragen, sich vernehmen lassen, zusammenschmelzen, herauskommen, verspüren, aufsperrn, aufklopfen*. In prav takó nima tudi Fonov slovar teh oblik, dasi so potrebne za Proschovo čitanko, kakor sem to dokazal na str. 432. Med temi glagoli so nekateri še taki, da njih dovršne in nedovršne pomene učenci ne „prikrajajo“ kar taka lahko, n. pr. *scheiden* (14) *ločiti se* in *poslavljati se, nähren, pitati, rediti, krmiti* in (16) *nahraniti, poživiti*. — Jednaka je z oziralniki. G. Fon trdi, da jih je omenjal le tam, kjer imajo nov pomen. Da tudi temu ni tako, kažejo vzprejeti glagoli, ki prav nič ne izpreminjajo pomena, ako pristopa oziralni zaimek, n. pr. *zusammendrücken, stisniti, sich z. stisniti se*, jednako pri *anhalten, ergiessen, erheben, erinnern, finden*. Takisto se čitajo ti glagoli pri Šolarji. Izpustil pa je g. Fon oziralnik n. pr. pri *laben* (za št. 34.) in *umwenden* (za št. 96.). In res, nima ga tudi Šolar pri teh glagolih! — Nič drugače ni z onimi besedami, katere sem grajal na str. 431. in 432. Ako se le nahaja beseda pri Šolarji, prepisana je, naj se ujema s čitanko ali ne. N. pr. za *Arm* se čita pri F. in pri Š. *rame* (ramena), *rama, roka, panoga*; čitanka pa zahteva za št. 76. *pazduha* (unter den Arm nehmen). Prav tako je z besedami *finden, strecken, stecken, unterkommen, aufsetzen, anziehen, aufklopfen*, prav tako je tudi z onimi besedami, kjer pogrešamo točnosti ali popolnosti.

Čuda ni, da se je takó prepisujê g. Fon časih hudo urezal. Pri Šolarji stojita n. pr. po vrsti besedi *weiterstürzen, naprej dreti, weiterziehen, naprej iti*. G. Fon je rabil za št. 29. pomen glagolu *weiterziehen*. Prepisujê iz Šolarja, ni pazil dovolj in izpisal zánj to, kar stoji tam pri *weiterstürzen*. Tako je napravil iz Bogá Očeta — tekuna, ki je naprej drl, namesto naprej šel ali dalje potoval. — V Šolarjevem slovarji je pri *besinnen* očita pomota; glasiti se mora *sich besinnen*. G. Fon ima res tudi to pomoto! — Malenkostne so druge napake, ki gredo še na rovaš površnega prepisovanja, ki pa vendar dokazujejo prepisovanje. N. pr. *Himmelsblau* imata Š. in F., v št. I. 25. (prve izdaje) pa stoji *Himmelblau*; jednako imata oba *Säemann*, a I. 26. se čita *Sämann*.

Tako je torej opral g. Fon svojo površnost. Napák bi mu človek še ne štel toliko v zlò, saj zmotni smo vsi; ali da bije resnici v obraz in zavrača vso krivdo nekako na krivično mojo kritiko, dočim so napake tako očite, takšno zagovarjanje — ni plemenito. Na mestu je bilo samo: „Pater, peccavi!“ Celó drzna pa je trditev, »da celo jaz s svojo strogo kritiko nisem mogel več pomanjkljivega najti.« Saj je že tega preveč! Le pomisli

naj g. Fon, da stoji vse moje dokazovanje samo na 34. berilih, t. j. komaj na jedni šestini vsega slovarja! — Da bi bila moja kadilnica gosp. Fonu »borno malo pomagala,« to verjamem tako rad, kakor sem uverjen, da mu je moja graja premnogo koristila. Pri prihodnji šolski knjigi, katero spiše g. Fon, izvestno ne bomo več grajali take — površnosti. In ako sem to dosegel s svojo oceno, zadovoljen sem.

A. Štritof.

Slovniški razgovori.

II.¹⁾

(Dalje.)

Po vsem tem, kar smo čuli o logiškem perfektu, mora se nam čudno videti, da ga je g. prof. L. P. popolnoma izgrešil, ko je vender v tolikih primerih poudarjal dovršenost dejanja, češ, da se le-tá krivo izraža po nedovršnikih. Med tistimi primeri, v katerih se graja raba nedovršnikov, je celó nekaj takih, v katere sodi jedino le logiški perfekt. Če namreč »potujoč po deželi obiščem v N. znanca« in me on na oknu sloneč že od daleč ugleda, ko korakam proti njegovi hiši, ondaj me pač pozdravi, če ga je še kaj Slovenca: »No, od kod pa prihajaš?«; a kadar sem že vstopil v sobo ter mi je on sedež ponudil, to res ne more začeti razgovora z vprašanjem: »No, od kod pa prihajaš?«, a niti ne z nemčevalno rečenico: »Od kod pa prideš?«, temveč vprašati me more samó: »Od kod si pa prišel?« — Takisto v drugem primeru res ni prav reči »sodišče *razsoda*«, toda tudi »sodišče *razsodi*« je do cela krivo; če »hočemo reči, da je razsodba dognana« (prof. L. P. samega besede), to je jedino prav reči: »sodišče je razsodilo.« Da Nemec pravi »Woher kommst du« in »Das Gericht erkennt zu Recht«, kaj nam je do tega? Če nas pa zanima nemški sedanjik v tem in podobnih vzgledih, zasledujmo mu vzroke, morda najdemo tudi tej rabi kakšen zakon.

Ta raba je res nekaka posebnost nemščine in grščine, nje bistvo tiči v tem, da se glagoli, ki so odločno hipnega pomena in torej ustrezajo slovenskim dovršnikom, rabijo v pravem sedanjiku ondu, kjer bi pričakovali logiškega perfekta; Kaegi (Griech. Schulgrammatik, Berlin 1889. § 187. Anm. 2.) in Curtius-Hartel imenujeta zategadelj sedanjike takih glagolov naravnost

¹⁾ Na čelu zadnjih nadaljevanj »Slovniških razgovorov« treba povsod čitati II. namesto III. in IV. — V prejšnji številki »Zvonovi«, str. 634., v vrstici 18., čitaj namesto »ἀγχοι« »ἀγχοι«.